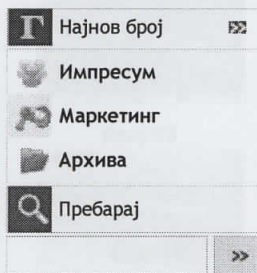

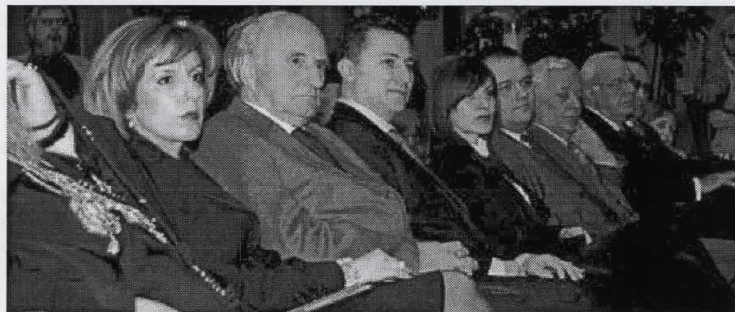
Број 103 07.04.2009

прва страница линкови контакт

52

КОИ СЕ НАЈВАЖНИТЕ ЛУЃЕ НА КУЛТУРНАТА ПОЛИТИКА

Интелектуални, партиски, институционални и други основи на влијанија во сферата на културата во Македонија

Пишува: **Тони Димков**

t.dimkov@globusmagazin.com.mk

Реалната моќ за развивање на културата и уметноста во Македонија, воопшто, лежи во Министерството за култура и во институциите формирани од страна на државата. Тоа практично значи дека културата и уметноста директно се зависни од раководната структура на Министерството и на националните установи. Тоа е заклучокот кој реално се наметнува од разговорите со луѓето кои ја создаваат уметноста, но и со луѓето чија дејност во културата зависи од државните пари. Вообичаен случај е реализацијата на приватните иницијативи во културата директно да зависи од тоа дали ќе добијат средства од Министерството или не. Процедурата за добивање средства се движи од учество на конкурс за Годишната програма на Министерството, преку одобрување на проектот од страна на соодветната комисија при Министерството и на крајот, доколку проектот е прифатен, остварување на правото за користење буџетски средства за него. На конкурсот рамноправно учествуваат сите субјекти независно од правниот статус, етничка или друга припадност под еднакви услови. Составот на комисиите кои одлучуваат за доделување средства на проектите од национален интерес е транспарентен, а донесената Годишна програма на Министерството за култура се објавува во медиумите.

Толку во однос на процедурите. Линијата на одлучување при реализацијата на културната политика се движи во насока премиер – советници – министер – директори на националните институции. Каков правец ќе заземе развојот на културата во државата директно зависи од составот, професионалноста, менаџерските способности, духовните и психолошките карактеристики на личностите кои се наоѓаат во структурите од врвот на власта, па надолу во пирамидалната структура за реализација на проектите. Од друга страна, се наметнува впечаток дека во текот на годините на самостојното живеење на Македонија кога десните се на власт, се развива „мртвата“ уметност, а кога се левите на власт, поголем развој доживува „живата“ уметност. Тезата веќе навлегува во сферата на стереотипите, бидејќи нема општество кое стои во место. Општеството или се движи напред или се враќа наназад, а никогаш не тапка во место, но, сепак, кога првите владеат со севкупната сфера на живеење во државата, повеќе се зборува за споменици, скулптури, археолошки локалитети, цркви и нови театри, а кога се другите на власт, се снимаат повеќе филмови или се прават повеќе театарски или оперски претстави, или се развиваат ликовните и визуелните уметности.

Главната одлика на секој период ја дава самиот министер за култура. Актуелната министерка Елизабета Канческа-Милевска, откако дојде на функција, остава впечаток на енергична, посветена и, пред се, лојална личност. Прв пат во Министерството за култура дојде во 1998 година како шеф на Кабинетот на министерот Димитар Димитров, а потоа беше советник и во Кабинетот на Љубен Пауновски. Министер за култура стана од позиција државен секретар во Министерството за култура во 2008 година. Веќе десетина години ги следи состојбите

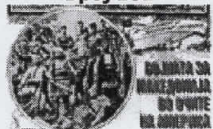

Претходен број

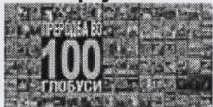

Броеви комплетно достапни за читање on-line

Број 101

Број 100

Број 99

Број 98

Број 97

Број 96

Број 95

Број 94

Број 93

Број 92

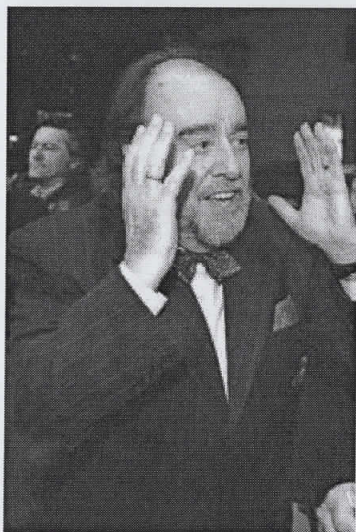
■■■

во културата и одлично знае како функционира системот во Министерството. Проекти по кои сигурно ќе биде запаметена дека се завршени или се во фаза на реализација во текот на нејзиниот мандат се скулптурите во централното скопско градско јадро, Спомен-куќата на Мајка Тереза, новите објекти на стариот театар, концертната сала на Македонската филхармонија, Археолошкиот музеј, театарот во Велес, театарот во Тетово. Иако проектите главно произлегуваат од Министерството за култура, кај еден дел од нив како инвеститор се појавува Владата или локалната самоуправа.

ФАКТОР Колку субјективниот фактор има одлучувачко влијание во развојот на културните и уметничките вредности во државата? Или кои се личностите кои имаат одлучувачка улога во развојот и напредокот на македонската култура и уметност во овој период, независно дали имаат формален статус во телата и институциите на државата?

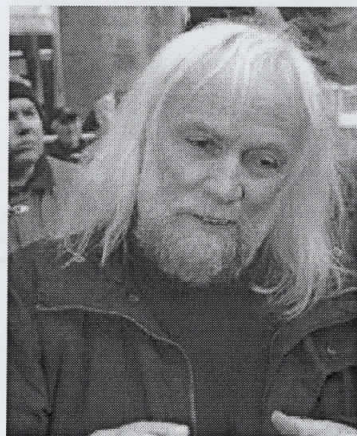
Направивме обид врз основа на членството во советодавните тела, комисиите и функцијата во установите од национален интерес, но и врз основа на присуството во јавноста, да составиме список на личности кои сметаме дека имаат влијание врз развојот на културата и уметноста. Практично, се обидовме да претпоставиме чиј глас се слуша во овој културолошки миг како дел од севкупниот општествен живот во Македонија.

Списокот до кој стигнавме ви го предаваме без нумеролошко значење на редоследот на личностите, бидејќи станува збор за луѓе кои сметаме дека имаат влијание во областа по која од претходно се познати во јавноста.

БАРДОВИ Значајно влијание во одвивањето на процесите, не само во сферата на културата, имаат мислењето и советите кои ги дава Љубиша Георгиевски, театарски и филмски режисер, драмски писател и есеист, теоретичар на театарот и професор по театарска режија и актерска игра. Како театарски режисер, има поставено над 160 постановки во Република Македонија, Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Словенија, Бугарија, Романија, Полска и други држави, како и четири постановки во САД. Досега има објавено десетина книги, а како филмски режисер има режирано четири филма. На претседателските избори во 1994 година Георгиевски беше претседателски кандидат на ВМРО-ДПМНЕ. Од 2000 до 2004 беше вонреден и ополномоштен амбасадор на Република Македонија во Република Бугарија. Во периодот од август 2006 до јуни 2008 година беше претседател на Собранието на Република

Македонија. Потоа е назначен за уметнички директор на Македонскиот народен театар. Предложен е за амбасадор на Македонија во Србија. Во однос на театарската уметност претставите „Александар“ (чија премиера е најавена за 11 април) во Драмскиот театар и „Esse homo“ во Македонскиот народен театар, во кои Љубиша Георгиевски е и автор и режисер, овој период се поставени на сцената. Љубиша Георгиевски е член на актуелниот состав на Советот за култура.

Археологот Паско Кузман, директор на Управата за заштита на културното наследство, несомнено е главниот двигател на случувањата во областа на археологијата и заштитата на културното наследство. За него важи мислењето дека секој проект што се однесува на културното наследство на Македонија, кој ќе биде одобрен од Паско Кузман, ќе ги помине сите други инстанции. Студиите по археологија ги завршил на Филозофскиот факултет во Белград, Србија, и е докажан експерт од областа на археологијата и културното наследство. Работел во Заводот за заштита на спомениците на културата и Народен музеј во Охрид. Вршел теренски истражувања во земјата и во странство.

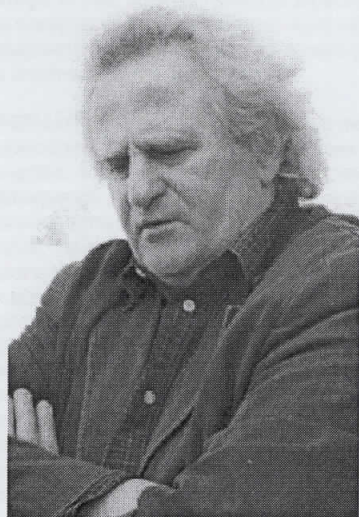

Член е на Претседателството на Македонското археолошко научно друштво, претседател на Поткомитетот на ИКОМОС за Подводно културно наследство на Република Македонија – Скопје, член на Националната комисија за УНЕСКО при Министерство за култура и член на Советот за култура. Ја пронајде златната маска од Требеништа, под негов надзор се одвиваат археолошки истражувања на Самуиловата тврдина, раководеше со изградбата на Плаошник и Музејот на вода „Залив на коските“, кој претставува реконструкција на праисториска наколна населба во Охрид. Значајна советодавна улога има во создавањето на концептот за спотот „Македонија - вечна“, режиран од Милчо Манчевски.

Интелектуалец чиј збор и став имаат сугестивност и компетенција е академик Георги Старделов, актуелен претседател на Македонската академија на науките и уметностите. Во својата прва изјава како претседател Старделов рече дека неговата основна определба ќе биде за континуитет, но и за промени и дека МАНУ нема да биде конкуренција на власта, туку институција што ќе и' нуди алтернативни решенија. „Немаме амбиции да бидеме некоја паралелна сила. Науката е таа што дава алтернативи, а политиката одлучува која од тие алтернативи е најдобра за државата. Нашата сила ќе биде во моќта да понудиме решение за некои клучни прашања за кои нема решение во нашата држава“, изјави Старделов. Академик Георги Старделов е осми претседател од формирањето на МАНУ, во редовите на Академијата е од 1986 како дописен член, а од 1991 година е редовен член. Станува збор за врвен естетичар, есеист, ликовен

критичар и теоретичар. Под негово претседателство Академијата широко ги отвори портите за промоција на проектот 130 тома „Македонска книжевност“.

ВИТЕЗ Амбасадорот, поет и драмски писател Јордан Плевнеш од неодамна стана и витез на уметноста и културата. Јордан Плевнеш е основач и ректор на првиот приватен универзитет од областа на аудиовизуелните уметности во Македонија - Европската филмска академија ЕСПА Париз – Скопје – Њујорк. Роден е во Слоештица, Демирхисарско. Завршил Филолошки факултет, работел во Институтот за македонска литература при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Беше амбасадор на Македонија во Франција. Од неговото перо излегоа познатите драми „Еригон“ (1982), „Македонише цуштенде“, „Југословенска антитеза“ (1987), „Р“ (1987), „Подземна република“, „Безбог“, „Среќата е нова идеја во Европа“ (1992-1998). Јордан Плевнеш е коавтор, заедно со Љубе Цветаноски, на сценариото за македонскиот филм „Тајната книга“, во режија на Владо Цветаноски. Член е на Советот за култура, на Комисијата за

драмска дејност, на Националната комисија за УНЕСКО и амбасадор во УНЕСКО за програмата „Дијалог на цивилизациите“. Станува збор за личност чија појава секогаш носи нови иницијативи во секоја област од уметничкото живеење и суптилно го гради имиџот на Универзитетот, чиј основач и ректор е тој.

Во книжевните кругови значајно влијание има поетот Раде Силјан, актуелен претседател на Друштвото на писателите на Македонија. Раде Силјан е познат и како автор на дваесетина книги поезија,

литературна критика и есеистика, приредувач на неколку антологии на македонската проза и поезија и основач на издавачката куќа „Матица македонска“. Член е на Советот за култура, на Националната комисија на УНЕСКО, на Комисијата што го подготвуваше проектот 130 тома „Македонска книжевност“. Практично, идејата за проектот произлезе од ДПП, а потоа реализацијата беше преземена од Министерството за култура. Во однос на претседателската функција во ДПП, Раде Силјан од почетокот вети дека ќе се залага за подобрување на организационата поставеност и во поглед на иницирањето прашања сврзани со статусот на македонскиот писател. Писателите се активни чинители во

општеството и ќе настојуваат да го задржат тој примат, а во текот на својот мандат Силјан го изрази и своето уверување дека „државата ќе изнајде решенија за благовремено решавање на социјалниот статус на писателот, за системно подобрување на книгата и на авторскиот хонорар“.

Во однос на проектот „Македонска книжевност“ влијателна личност беше и претседателот на Комисијата, Санде Стојчевски, а заедно со него во комисијата беа вклучени и академик Влада Урошевиќ, Веле Смилевски, Бранко Цветкоски, министерката за култура, Елизабета Канческа-Милевска, Ивица Боцевски и др.

ИНГЕРЕНЦИИ Во областа на архитектурата има најголемо раздвижување. Тука речиси е невозможно да се одреди кој се' има влијание врз изградбата на новите објекти. Измешаноста на ингеренциите на локалната, градската и државната власт само придонесува тешко да се следи целата ситуација. Една од главните забелешки отстрана е недоволната транспарентност при носењето на деталните урбанистички планови. Процедурата отпосле, сепак, е транспарентна. Така никнуваа, никнуваат или ќе никнат Спомен-куќата на Мајка Тереза, ново-стариот театар, Археолошкиот музеј, скулптурите на улица „Македонија“, новата црква на скопскиот плоштад (која покрај вербалните, предизвика и физички реакции). Сепак, во последниот период од архитектонските кругови во јавноста најмногу циркулираше името на архитектот Вангел Божиновски, автор кој во вториот пат успеа да победи на конкурсот за идејно решение за Спомен-куќата на Мајка Тереза изградена пред Домот на армијата во Скопје. Истиот архитект јавно се изјаснува дека ја поддржува и идејата за изградба на црква на скопскиот плоштад, иако кај тој проект изборот на локацијата, а не градењето на црквата, може да донесе уште поголема нетрпеливост меѓу граѓаните со спротивставени ставови.

ТРЕТМАН Во сценско-музичката и во ликовната област најголемо влијание имаат директорите на националните установи и во Министерството за култура, кое ги именува. А кога не било така?, се поставува реторично прашање. Креатори и реализатори на програмските проекти во оваа област се три институции: Македонската опера, балет и филхармонија, потоа Сојузот на композиторите и Сојузот на музичките уметници на Македонија. Низ тие институции се спроведува музичката култура во Македонија. Тоа се институциите кои проектираат програми и ги презентираат пред Министерството за култура. „Порано, кога имаше поинакви односи поставени во општеството, главниот авторитет на креацијата на музичките програми го водеа претставници од СОКОМ, т.е. композиторите како Тодор Скаловски, Петре Богданов-Кочко, Властимир Николовски, Тома Прошев, една група творци кои со својот творечки авторитет и интелектуален корпус можеа да сугерираат и да се наметнат пред државните институции за да се определи еден правилен или добар третман на музичката уметност во смисла на развој на музичката култура и во процесот на нејзината реализација, а сега се' е оставено на директорите на институциите“, велат во творечките музички кругови.

Тоа значи дека главниот збор во развојот на операта и балетот во Македонија има Оливер Арсовски, директор на Македонската опера и балет. Во музичките кругови, сепак, тивко се зборува и за влијанието кое го има примабалерината на Македонскиот балет, Тања Вуисиќ-Тодоровска. Сега во пензија, уметницата со своето богато балетско портфолио може да се пофали со речиси сите женски ликови од балетскиот

репертоар, искуство кое го пренесува на новите генерации балерини. Тања Вуисиќ-Тодоровска е член на актуелниот Совет за култура при Министерството за култура.

Личност со влијание која потекнува од музичката сфера е оперскиот пејач Борис Трајанов, но тој својата енергија, покрај пеењето, главно ја насочува кон проектот со еколошко-културолошка димензија „Ден на дрвото - засади ја својата иднина“.

Во ликовната сфера главно се' се сведува на организирање самостојни или групни изложби на ликовните автори. Често се случува да се отвораат изложби со сличен концепт, подобри или полоши, во различни галерии, но се потенцира дека нема генерална стратегија за развој на ликовниот израз. „Моментно немаме авторитетна личност во ликовната уметност и меѓу директорите и меѓу критичарите, историчарите на уметноста, кустосите или друг вид организатори кои би биле во состојба креативно да влијаат врз ликовната сцена или да понудат стратегија за придвижување. Во ваква ситуација веројатно е дека полесно ќе кородираат креативните мотори на најзначајните уметници во кои е вградена вистинската сила“, е ставот на ликовната критика.

Меѓу луѓето кои имаат реална можност за влијание врз текот на ликовните процеси е Маја Крстевска, директорка на Националната галерија на Македонија. Станува збор за институција под чија ингеренција се мултимедијалниот центар „Мала станица“ и галериите Даут-пашин амам, каде што е сместена националната поставка, и Чифте-амам, каде што се одржуваат изложби на современи ликовни автори. Под раководство на Маја Крстевска беше одбележана 60-годишнината од постоењето на Националната галерија и претставувањето на македонската уметност во САД во текот на минатата година. Годинава е комесар на македонското претставување на најзначајниот ликовен настан, Биеналето во Венеција, кое ќе се одржи во периодот од јуни до ноември. Веќе се познати авторите Гоце Наневски со проектот „50 или 50“ и Никола Узуновски со проектот „Моето сонце“, кои ќе ја претставуваат

Македонија. Музејот на Град Скопје се грижи за делото на Узуновски, а Националната галерија е одговорна за логистика на проектот на Наневски. Координатор на двете институции и на патувањето во Венеција е Министерството за култура.

Културата е комплексна област и влијанијата можат да бидат изразени или рефлектирани низ неограничен број можни состојби. Сепак, делата, а не личностите кои влијаат врз нивното создавање, покажуваат во која насока се движи македонската уметност моментно. Во актуелниот културолошки миг очигледни се влијанијата во насока на зголемување на квантитетот на архитектонските градби и уметничките скулптури. Притоа, тука не станува збор за релацијата квантитетот да вроди квалитет, бидејќи очекувањата се дека се' што ќе биде изградено ќе претставува монументален споменик во историјата на Македонија. Опасноста, сепак, лежи во можноста скулптурата „Просјак“ да има клучно влијание врз создавањето поголем број просјаци во државата, а долгонајавуваната скулптура за Александар Македонски, наместо да ни помогне во освојувањето на светот со помош на уметничката естетика, напротив, да не затвори поцврсто внатре во нас самите.

КАБИНЕТ

Советници на премиерот

Премиерот Никола Груевски во својот кабинет има тројца домашни советници задолжени за областите култура, политички систем, уставно право. Станува збор за: Сенко Велинов, Бранислав Саркањац и Владо Поповски. Советникот за култура, Сенко Велинов, во советничкиот тим на Груевски дојде од местото директор на Драмски театар, а беше и претседател на Комисијата за култура на ВМРО-ДПМНЕ.

СОВЕТ ЗА КУЛТУРА

Стручноста на дело

Министерството за култура со конститутивната седница го формира Советот за култура. Ова тело кое, пред се, има советодавна функција, според Законот за култура, предвидува најмалку десет члена, а ги предлага министерот за култура според принципот на стручност и компетентност, и треба да ги покриваат рамноправно сите сфери од културата. Советот дава сугестии и мислења до министерот за култура, а еднаш годишно поднесува и извештај за својата работа. Во Советот, по предлог на министерката за култура, Елизабета Канческа-Милевска, членуваат Љубиша Георгиевски, режисер и уметнички директор на МНТ, кој и претседава со Советот, потоа академик Цветан Грозданов, проф. д-р Митко Хаџипуља, архитект, Паско Кузман, директор на Управата за заштита на културното наследство и археолог, Александар Станковски, ликовен уметник, Раде Силјан, писател, Тања Вуисиќ-Тодоровска, примабалерина во МОБ во пензија, Илинденка Петрушевска, филмски критичар, владиката Климент хераклејски, м-р Борјан Цанев, диригент на Македонската филхармонија, Милчо Манчевски, режисер, Оливер Белопета, директор на „Скопски џез-фестивал“ и проф. д-р Драгиша Здравковски, археолог.

Глобус 2007. Сите права задржани.